

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ชุมชนเมืองสามไตในบ้านธิ
จังหวัดลำพูน

The Changes in the Identity of Muang Sam Tai
Community in Baan Thi, Lamphun

รัตนภรณ์ กองศรี บัวพิมล แสนคำวัง เดือนภา พุดมเกิด ชลลดา อะติละ
สุพรรณษา ปาคำน้อย สิริววรรณ แปงใจ สุรสิงห์ แสงโสด และนิชธิมา บุญเฉลียว

ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Rural Development Department,

Faculty of Humanities and Social Sciences,

Chiang Mai Rajabhat University

วันที่รับบทความ : วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๔

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๔

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๔

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสามไต อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เมืองสามไต อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้อ ไตยอง และไตยวน จำนวน ๑๕ คน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ ตัวแทนชาวบ้านจากกลุ่มชาติพันธุ์ ๓ กลุ่ม จำนวน ๑๕ คน ดังนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้อ จำนวน ๕ คน ไตยอง จำนวน ๕ คน และไตยวน จำนวน ๕ คน โดยมีเครื่องมือในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นที่ศึกษาด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา ซึ่งผลวิจัย ดังนี้ อัตลักษณ์เมืองสามไตในอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน เป็นอัตลักษณ์ที่มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องด้านภาษา โดยมีการพูดที่แตกต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกัน เขียนด้วยภาษาล้านนา ในส่วนของการแต่งกายจะเป็นการทอผ้าในลักษณะเดียวกัน แต่มีลวดลายและสีของเสื้อผ้าที่แตกต่างกัน รวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันในแต่ละด้าน โดยชาติพันธุ์ไตและกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างกัน แต่มีบางอัตลักษณ์ที่มีความคล้ายคลึงกัน จึงทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในทางการแต่งกาย ภาษา และสังคมวัฒนธรรมของอัตลักษณ์เมืองสามไต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านภาษา จะพูดเป็นภาษาภาคกลางมากขึ้น และการแต่งกายจากเมื่อก่อนเป็นสีพื้น จะเริ่มมีสีสันมากขึ้น มีการนำเครื่องประดับมาใส่มากขึ้นกว่าสมัยก่อน จึงทำให้เราสามารถนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างจากอดีตสู่ปัจจุบันในแต่ละด้านที่มีความแตกต่างจากเดิมอย่างเห็นได้ชัดเจน

คำสำคัญ: ไตยอง ไตลื้อ ไตยวน อัตลักษณ์ เมืองสามไต

Abstract

The objectives of this qualitative research were (1) to study the social and cultural changes of Muang Sam Tai community, Baan thi district, Lamphun. (2) to compare the differences of ethnic identity in Muang Sam Tai community, Baan Thi district, Lamphun. The sample group in this research was 15 Tai Lue, Tai Yong, Tai Yuan ethnic groups. 15 representatives of the villagers from the three ethnic groups as follows: 5 Tai Lue, 5 Tai Yong, and 5 Tai Yuan. The tool for this research was an in-depth interview by using descriptive and narrative analysis method on the aspects related to the study. The result showed that the identity of Sam Tai community, Baan Thi district, Lamphun have different identities in terms of language. They speak differently but the meaning is the same. Lanna script is regard as their written language. The dress is the same weaving but the color pattern of the clothes is different. Their Socio-cultural traditions are unique in each aspect. Each Tai has distinctive identity, but there are still some similarities. Additionally, the research also found the changes in clothing, language and socio-culture of the community. In Sam Tai community, the central Thai language is starting to be more spoken and some still maintain their dialect used. The dress form the past in plain basic color begins to have more color. More jewelry is used in decoration than the traditional design. Therefore the comparison in each aspects from the past to present circumstances could revealed us with some obvious modification in ethnic identity details.

Key words: Tai Yong Tai Lue Tai Yuan Identity Muang Sam Tai

บทนำ

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ในหลายกลุ่มอาศัยอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเล็ก มีจำนวนประชากรไม่มากนัก และอาจเป็นคนชายขอบของประเทศ ทั้งในด้านพื้นที่หรืออำนาจ ส่วนใหญ่มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ผูกพันและใกล้ชิดกับธรรมชาติแบบแน่น เน้นระบบการผลิตภายในครัวเรือน การตั้งถิ่นฐาน และใช้ทรัพยากรเพื่อการยังชีพเป็นหลัก ที่สำคัญส่วนใหญ่จะมีวัฒนธรรมทางด้านภาษา ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม และบริบทของสังคมที่แตกต่างกันออกไป สังคมไทยส่วนใหญ่ของแต่ละพื้นที่และแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีระบบขัดเกลาทางสังคม กระบวนการถ่ายทอดและสืบต่อกันมาจากชนรุ่นหนึ่งจนปรากฏเป็นอัตลักษณ์ที่หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ แต่ในระยะหลังแบบแผนการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และระบบคุณค่าทางจิตใจของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มอ่อนแอ และลดความสำคัญลงไปในส่วนใหญ่เป็นผลพวงเนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาของรัฐที่ผ่านมาในอดีต โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการพัฒนาและสร้างความเจริญเติบโตทางภาคเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ ตลอดจนนโยบายการรวมพวกซึ่งต้องการหลอมรวมเอา กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เข้าไปสู่วัฒนธรรมกระแสหลัก ถึงกระนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ยังคงพยายามที่จะยืนหยัดต่อสู้ รวมถึงการผสมผสานและปรับตัวในวิถีการดำเนินชีวิต รวมถึงการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนไว้ในกระแสสังคมปัจจุบัน

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ เชียงใหม่เป็นเมืองร้าง พระยาภาววิละแห่งเมืองเชียงใหม่ได้พม่า (ขับไล่พม่า) และดำเนินการ *เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง* ด้วยการชักชวนไตลื้อ ไตเขิน ไตใหญ่ ไตยวน ประกอบกับเมืองสิบสองปันนา ในขณะนั้นกำลังประสบกับการถูกรุกรานจากมองโกล จึงนำไปสู่ยุคการสร้างวัฒนธรรมใหม่เป็น *เชียงใหม่ล้านนาไทย* ทั้งนี้ จังหวัดลำพูนนับเป็นเมืองของชาวไตลื้อกลุ่มใหญ่จากเมืองยองโดยแท้จริง โดยมีสิบสองปันนา เป็นถิ่นกำเนิดดั้งเดิม เป็นบรรพบุรุษแห่งรากเหง้าพันธุ์ของ “คนไทย” รวมถึงชนชาติพันธุ์ไทยยวน ที่เรียกตนเองว่า *คนเมือง* หรือ *คนล้านนา* ที่สามารถปรับตัวเข้ากับทุกชนชาติและทุกวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ไทยยวน (อ่านว่า ไท-ยวน) หรือ ไตยวน (อ่านว่า ไต-ยวน) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาไท-กะได กลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานทางตอนเหนือของประเทศไทยซึ่งในอดีตเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนา ซึ่งมีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ แต่กลุ่มที่ใหญ่ที่สุด คือ “ไทยยวน” ซึ่งมีคำเรียกตนเองหลายอย่าง เช่น “ยวน โยน หรือ ไต (ไท)” แม้ว่าปัจจุบันคนล้านนาจะเป็นพลเมืองของประเทศไทยแล้ว แต่ยังคงเรียกตนเองว่า “คนเมือง” ซึ่งเป็นคำเรียกที่เกิดขึ้นในภายหลังในยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง ด้วยการกวาดต้อนกลุ่มคนจากที่ต่าง ๆ เข้ามายังเมืองของตน ชาวไตยวนเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์หนึ่งในตระกูลภาษาไท-กะได คือ ไตลื้อ ไตเขิน ไตยอง ไตใหญ่ และไตยวน รวมเรียกว่า *เครือไต* ซึ่งไตยวนเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง (วิชัย ศรีจันทร์, ๒๕๕๙: ๑๒) จากการอยู่ร่วมกันของคนตระกูลไตตั้งที่ได้กล่าวมาในปัจจุบัน ณ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน มีความโดดเด่นในแง่ของการรวมกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ซึ่งไม่สามารถจะพบเห็นได้ทั่วไปที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะสามารถอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกันได้อย่างกลมกลืน และยืนหยัดอยู่ในสังคมจวบจนปัจจุบัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองสามไต อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดจากความทันสมัยของเทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างทางอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองสามไต อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจในภาพรวมของการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่แม้จะมีความแตกต่างแต่สามารถบูรณาการปรับตัวเองให้ดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสามไต อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เมืองสามไต อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกระบวนการเก็บข้อมูลใน 2 ส่วน คือ

- 1.1 การศึกษาจากเอกสาร ด้วยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา ทางวิชาการ งานวิจัย ตลอดจนสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 การศึกษาภาคสนาม ด้วยการสังเกต และสัมภาษณ์

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษา คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้อ ไตยอง และไตยวน ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ ตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ 3 กลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 15 คน ได้แก่ ชาติพันธุ์ไตลื้อ จำนวน 5 คน ไตยอง จำนวน 5 คน และไตยวน จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง โดยมีประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้วิจัยจึงใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกในการศึกษา โดยมีกระบวนการศึกษาข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

- 3.1 การศึกษาบริบทชุมชน ได้แก่ ที่ตั้ง ลักษณะประชากร การศึกษา ศาสนา อาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติ การคมนาคม จากสำนักงานเทศบาลนครบ้านธิ และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

๓.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการตอบวัตถุประสงค์ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีประเด็นคำถามที่ตอบวัตถุประสงค์ให้มากที่สุด

๔. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล โดยมีเทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ ลักษณะการแต่งกาย อาหาร และประเพณีต่าง ๆ โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะจง เช่น ผู้นำหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ตลอดจนบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ชุมชนเมืองสามไตในบ้านธิ จังหวัดลำพูน โดยมีผลการศึกษาดังนี้

อัตลักษณ์เมืองสามไตในบ้านธิ จังหวัดลำพูน

จากการศึกษาอัตลักษณ์ไตลื้อ พบว่า ภาษาของไตลื้อ จะมีลักษณะของการสื่อสาร ทั้งเสียงและประโยค ในการสื่อสาร จะเร็ว อีกทั้งภาษาที่สื่อสารกันจะมีคำสร้อยที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไตลื้อที่มักจะใช้พูดกัน เช่น คำว่า “มาซื่อแนะ” หมายถึง *มาทำไม* ซึ่งภาษาที่ยังใช้ในการสื่อสารของชาวไตลื้อ นอกจากภาษาล้าน คือ ภาษาไตลื้อแล้ว ยังมีภาษาไทยกลาง แต่จะไม่มีภาษาเขียนที่เป็นภาษาไทยไตลื้อ ในส่วนของการแต่งกายนั้น ชาวไตลื้อจะมีการแต่งกายที่เรียบง่าย โดยผู้ชายจะสวมเสื้อสีขาว กางเกงผ้าสะดอสีขาว ส่วนผู้หญิงจะแต่งกายคล้ายคลึงกับผู้ชาย โดยสวมเสื้อสีขาว ทรงเสื้อจะเป็นทรงกระบอกเรียบง่าย และนุ่งผ้าซิ่นสีดำไม่มีลวดลาย และโพกศีรษะด้วยผ้าสีขาว โดยผู้หญิงจะมวยผมสูง และผู้ชายจะโพกศีรษะด้วยผ้าสีขาวเช่นเดียวกัน ชาวไตลื้อจะมีวัฒนธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยมีประเพณีสำคัญ คือ ประเพณีการเลี้ยงผีขุนน้ำ ซึ่งจัดขึ้นทุก ๆ ปี เพื่อเป็นการบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งต้นน้ำ โดยจะจัดขึ้นในเดือนมิถุนายน และประเพณีอื่น ๆ ร่วมด้วย อาทิ ประเพณีลอยกระทง *ประเพณีลืบฮีด สานฮอย ผอกกอย ลอยกระทงบ้านธิ* และประเพณีสำคัญของไตลื้ออีกประเพณีหนึ่งที่จัดขึ้นในทุก ๆ ปี คือ *บ้านธิเมืองสามไต เสน่ห์มัดใจ ไตลื้อ ไตยอง ไตยวน* ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญอีกประเพณีหนึ่ง เป็นการรวมตัวกันของแต่ละไต ไตลื้อ ไตยอง ไตยวน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในประเพณี อีกประเพณีหนึ่งที่สำคัญ คือ *ประเพณีกินหวาน ตานโมน* หรือเรียกว่า *ประเพณีปีใหม่เมือง* ซึ่งเป็นประเพณีที่สมาชิกในครอบครัวได้มาทำบุญร่วมกัน ในส่วนอาหารการกินของชาวไตลื้อ โดยลักษณะทั่วไปอาหารที่ชาวไตลื้อนิยมรับประทานอาหาร ได้แก่ ยำผักต้ว แกงผักหวาน น้ำพริกอ่อน น้ำพริกน้ำปู เป็นต้น

ในการศึกษาอัตลักษณ์ของไตยอง พบว่า ภาษาของไตยอง จัดเป็นกลุ่มภาษาเดียวกับภาษาไตลื้อ ซึ่งสำเนียงของคนไตยอง จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เมื่อได้ฟังแล้วรู้ได้ทันทีว่านี่คือ ชาวอง ด้านภาษาเขียนนั้น จากการสัมภาษณ์ พบว่า ไตยองไม่มีตัวเขียนที่แน่ชัด และส่วนใหญ่จะบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ภาษาเขียนมาจาก ตัวภาษาเขียนล้านนา ส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุบางคนจะเขียนภาษาไตยอง และบางคนเขียนภาษาไตยองไม่ได้ แต่สามารถพูดภาษาไตยองได้ การแต่งกายของไตยองนั้นจะมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว คือ ผู้ชายจะใส่กางเกงสะดอ หรือกางเกงผ้าฝ้าย และสวมใส่เสื้อแขนยาว สีคราม ผ้าศีรษะด้วยผ้าสีขาว ในส่วนการแต่งกายของผู้หญิงนั้น จะใส่เสื้อแขนยาวและนุ่งผ้าซิ่นยาว จะเห็นได้ว่าการแต่งกายของคนไตยองจะมีความคล้ายคลึงกับคนไตลื้อ แต่จะมีลายตีนซิ่นที่แตกต่างกัน คือ ลายซิ่นของคนไตยองจะเป็นซิ่นสีเขียว และโปกศีรษะด้วยผ้าสีขาวสีเดียวกับผู้ชาย แต่ผู้หญิงจะมียามสะพายข้าง ด้านประเพณีและวัฒนธรรมของไตยอง มีประเพณีที่สำคัญ ๓ ประเพณี คือ ประเพณีประจำโต ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ และประเพณีปีใหม่เมือง ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวไตยอง ที่จะจัดขึ้นทุก ๆ ปี และเป็นประเพณีที่ปัจจุบันยังคงดำเนินการ แต่ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น ส่วนอาหารของคนไตยอง จะมีอาหารพื้นเมืองประจำถิ่นที่ส่วนใหญ่นิยมรับประทาน คือ แกงหยวกกล้วย น้ำพริกอ่อน ยำดอกแค ในการนับถือศาสนาของคนไต ทั้งชาวไตลื้อ ไตยอง และไตยวน ต่างนับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน

สำหรับอัตลักษณ์ของไตยวน พบว่า ภาษาของไตยวน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เนื่องจากคนไตยวนมีลักษณะการพูดเหมือนกับคนเมืองล้านนาอยู่แล้ว โดยคนสมัยใหม่ ยังมีการพูดภาษาไตยวนล้านนาอยู่ เพียงแต่จะมีภาษาไทยกลางเข้ามาปะปนอยู่เป็นบางคำ เนื่องจากคนสมัยใหม่ได้ศึกษาและอาศัยอยู่ในตัวเมือง ซึ่งจะใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารและการเขียน จึงทำให้มีการนำภาษาไทยกลางมาใช้ร่วมกับภาษาไตยวน ในการแต่งกายนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เนื่องจากยุคสมัยที่แตกต่างกัน โดยปัจจุบันมีความทันสมัยกว่า จึงนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง เช่น การแต่งกายทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะสวมเสื้อยืด คอกลมหรือเสื้อเชิ้ต ส่วนผ้าซิ่นจะเปลี่ยนมาสวมใส่กระโปรง กางเกงขาสั้น และขายาว ส่วนผู้ชายจะใส่กางเกงยีน และมีเครื่องประดับเล็กน้อย อาทิเช่น สร้อยคอ นาฬิกา แหวนหรือกำไล ในส่วนของประเพณีและวัฒนธรรมของไตยวนยังคงเดิม เพียงแต่จะมีบางอย่างที่เลือนหายไป เช่น อาหารประจำไตยวน คือ ข้าวไข่ดำ ที่ปัจจุบันไม่นิยมนำมารับประทาน จึงทำให้คนรุ่นใหม่ไม่รู้จักอาหารชนิดนี้ แต่วัฒนธรรมที่โดดเด่นในด้านอื่น ๆ รวมทั้งประเพณีวัฒนธรรมล้านนาทั่วไปเยาวชนรุ่นใหม่ยังคงช่วยกันอนุรักษ์และจัดงานประเพณีทั้งหมดนี้อยู่ จึงทำให้ประเพณีวัฒนธรรมไม่เลือนหายไป

การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสามไต่บ้านธิ จังหวัดลำพูน

จากการศึกษาในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของทั้งสามไต่บ้านธิ ด้านสถาบันครอบครัว และวิถีชีวิตของคนในอดีต พบว่า มีการใช้วิถีชีวิตที่พึ่งพาช่วยเหลือกันและกัน โดยเอาสิ่งของหรืออาหารมาแลกเปลี่ยน และแบ่งปันกันในชุมชน มีสังคมที่อยู่กันอย่างฉันทันพี่น้อง เป็นครอบครัวใหญ่ที่อาศัยอยู่ร่วมกันทั้งครอบครัว ทั้งสะใภ้และเขย แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตไปอย่างมาก โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ซึ่งจะมีการแยกออกมาสร้างครอบครัวของตนเอง จากครอบครัวใหญ่ไปสร้างครอบครัวของตนเองเป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ยังคงอยู่ในละแวกเดียวกัน อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางวิถีชีวิตที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเปลี่ยนจากการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันระหว่างกันมาเป็นการซื้อขาย ส่วนของการเปลี่ยนแปลงทางภาษาของสามไต่ พบว่าในอดีตมีการใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารกันและกัน มีการพูดภาษาลื้อ ยอง และยวน ในการสื่อสารภายในครอบครัว และในชุมชน ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น เพราะปัจจุบันพ่อแม่ส่งลูกไปเรียนโรงเรียนนานาชาติ สถาบันที่สอนภาษาต่างประเทศ จึงนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ทำให้เด็กรุ่นใหม่นิยมที่จะใช้ภาษากลางและภาษาอังกฤษในการสื่อสารในชีวิตประจำวันมากขึ้นกว่าเดิม ทำให้มีเพียงผู้สูงอายุที่ยังคงรักษาภาษาดั้งเดิม แต่เด็กรุ่นใหม่ จะเป็นปัจจัยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางภาษาเช่นในปัจจุบัน สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม พบว่า ในอดีตมีประเพณีและวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติกันจากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้สูงวัยยังคงรักษาและปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เกิดจากเด็กรุ่นใหม่ที่เริ่มนำเอาวัฒนธรรมจากที่อื่นเข้ามา รวมถึงการไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมประเพณีและกิจกรรมดั้งเดิมของชุมชน จึงทำให้คนรุ่นใหม่ขาดความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมเริ่มสูญหายไปมากขึ้น จึงทำให้วัฒนธรรมในปัจจุบันมีการบิดเบือนไปมากกว่าเดิม แต่อย่างไรก็ตามยังคงสามารถพบเห็นกิจกรรมต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้าง แต่ไม่มากเช่นในอดีต

การเปรียบเทียบอัตลักษณ์เมืองสามไต่บ้านธิ จังหวัดลำพูน

ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เมืองสามไต่บ้านธิ จังหวัดลำพูน จะมีความแตกต่างกันของในแต่ละกลุ่มไต่ ได้แก่ การสื่อสารของไตลื้อจะเป็นการสื่อสารที่ใช้คำรวบรัด และพูดเร็ว อีกทั้งคนไตลื้อจะนิยมใช้คำสร้อยในประโยค โดยจะพูดว่า มาซื่อแนะ ซึ่งมีความหมายว่า มาทำไม มาทำอะไร ซึ่งเป็นคำสร้อยที่ใช้พูดกันมาตั้งแต่อดีต และปัจจุบันยังพูดกันอยู่ ซึ่งแตกต่างจากสองไต คือ ไตยองและไตยวน โดยการสื่อสารของไตยองนั้น จะไม่พูดเร็ว เหมือนกับไตลื้อ โดยจะพูดช้า ๆ และมีคำสร้อยที่ใช้พูดในประโยคของการสื่อสาร เช่น มายื่อแนะ คือ มาทำไม ไม่รีบร้อน โดยคำที่ใช้ในการสื่อสารนั้นก็จะไม่รวบรัดเท่ากับภาษาของกลุ่มคนไตลื้อ เช่นเดียวกับกลุ่มคนไตยวน ก็จะพูดสำเนียงที่ช้า ๆ เนิบ ๆ และเป็นสำเนียงออกไปทางล้านนาเมืองเชียงใหม่ ซึ่งความแตกต่างทางภาษาของแต่ละกลุ่มไต่ในเมืองสามไต่บ้านธิ จังหวัดลำพูน ที่เห็นได้ชัดเจนเลย คือ สำเนียงของการพูดและสื่อสารเป็นหลัก อีกทั้ง ยังพบว่าการพูดและสื่อสารแบบนี้ยังคงใช้กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ตัวอักษรของคนไต้ลื้อ

การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์เมืองสามไต้บ้านธิ จังหวัดลำพูน พบว่า การแต่งกายของกลุ่มไต้ ในแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกัน โดยไต้ลื้อจะแต่งกายแบบเรียบง่าย ผู้หญิงจะสวมใส่เสื้อที่ไม่ค่อยมีสีสันทัน โดยนิยมสวมใส่เสื้อสีดำ สีคราม ส่วนผู้หญิงของไต้ยองจะสวมใส่เสื้อที่ไม่ค่อยมีสีสันทัน และนิยมสวมใส่เสื้อสีขาวเป็นหลัก ส่วนผู้หญิงของไต้ยวนจะสวมใส่เสื้อที่มีสีสันทันมากกว่ากลุ่มไต้ลื้อและกลุ่มไต้ยอง โดยสีเสื้อที่คนไต้ยวนนิยมสวมใส่จะเป็นสีน้ำตาล สีเหลืองทอง เป็นต้น แต่ลักษณะของตัวเสื้อนั้น ไต้ลื้อและไต้ยองจะเป็นเสื้อที่เรียกว่าเสื้อปิด ซึ่งมีลักษณะเป็นเสื้อทรงกระบอกแขนยาวที่มีป้ายเฉียงสาบเสื่อมาทางซ้ายหรือทางขวาของลำตัว แล้วจึงผูกเชือกมัดเสื้อเอาไว้ แต่ของไต้ยวนนั้นจะเป็นเสื้อทรงกระบอกแขนยาวคล้ายเสื้อข้างพ่อนของล้านนา เชียงใหม่ ที่จะมีกระดุมตรงกลางเสื่อยาวจรดชายเสื้อ ส่วนการนุ่งผ้าซิ่นของแต่ละไต้ นั้น จะเห็นว่า ไต้ลื้อ ไต้ยอง และไต้ยวน จะนุ่งผ้าซิ่นที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ การนุ่งสวมเข้าไปแล้วจะพับด้านซ้ายเข้าไปข้างใน จากนั้นจะพับด้านขวาปิดท้าย แล้วจึงนำเชือกมาผูกเข้ากับตัวผ้าซิ่นให้แน่นเข้ากับลำตัว และรัดเข็มขัดมารัดเข้ากับผ้าซิ่นอีกครั้งหนึ่ง โดยแตกต่างกันตรงลายของผ้าซิ่น คือ ลายผ้าซิ่นของไต้ลื้อจะเป็นลายตาลื้อ ลายเขี้ยวหมาก และลายดอกพิกุล เป็นต้น ส่วนลายผ้าซิ่นของไต้ยอง จะเป็นลายสีเขี้ยวทึบ เพื่อบ่งบอกว่าเป็นคนไต้ยอง และลายซิ่นของไต้ยวนจะมีลักษณะเชิงตีนชิ่งยก และมีผ้าสไบพาดบ่า โดยไต้ลื้อและไต้ยองนั้นจะทำการเกล้าผมขึ้นให้เป็นมวยสูง แล้วจึงนำผ้าสีขาวมาโพกหัว พร้อมใส่เครื่องประดับบ้างเล็กน้อย ส่วนไต้ยวนนั้นจะเป็นการเกล้าผมทรงมวยต่ำ ไม่มีการนำเอาผ้ามาโพกหัว แต่จะเป็นการนำเอาดอกไม้มาทัดที่ผม เช่น ดอกเอื้อง เพื่อความสวยงามและอาจเพิ่มปิ่นปักผมเป็นเครื่องประดับบ้างเล็กน้อย ส่วนผู้ชายไต้ลื้อจะแต่งกายด้วยการสวมใส่เสื้อสีขาว กางเกงผ้าสะดอสีขาว และไต้ยองจะสวมใส่เสื้อแขนยาวสีคราม กางเกงสะดอหรือกางเกงผ้าฝ้าย แต่ไต้ยวนจะแต่งกาย

โดยผู้ชายจะใส่เสื้อคอกลมหรือเสื้อหม้อห้อม ส่วนกางเกงจะเป็นกางเกงสะดอ ทั้งนี้การแต่งกายของผู้ชายทั้งสามกลุ่มชาติพันธุ์จะไม่มี ความแตกต่างกันมากนัก ซึ่งผู้ชายไตลื้อและไตยองจะสะพายย่าม พร้อมโพกศีรษะด้วยผ้าสีขาว แต่ไตยวนจะไม่มี การสะพายย่ามและโพกศีรษะ

การแต่งกายผู้หญิงไตลื้อ   การแต่งกายผู้หญิงไตยอง   การแต่งกายผู้หญิงไตยวน

ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เมืองสามไต่บ้านธิ จังหวัดลำพูน พบว่า จะมีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มชาติพันธุ์เมืองสามไต่ คือ ประเพณีการเลี้ยงผีขุนน้ำ ซึ่งจัดขึ้นทุก ๆ ปี เพื่อเป็นการบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งต้นน้ำ โดยจะจัดในเดือนมิถุนายน และมีประเพณีอื่น ๆ ร่วมด้วย อาทิ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสืบฮีตสานฮอย ผ่อกอย ลอยกระทงบ้านธิ และประเพณีประจำไตลื้ออีกประเพณีหนึ่งซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นทุก ๆ ปี นั่นคือ “บ้านธิเมืองสามไต่ เสน่ห์มัดใจไตลื้อ ไตยอง ไตยวน” ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญอีกประเพณีหนึ่ง โดยเป็นการรวมตัวกันของแต่ละไต (ไตลื้อ ไตยอง ไตยวน) เพื่อร่วมกันทำกิจกรรม อีกประเพณีที่สำคัญประเพณีหนึ่ง คือ ประเพณี กิ้นหวาน ตานโมนัน หรือประเพณีปีใหม่เมือง ซึ่งในส่วนของประเพณีจะไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก จะมีเพียงกระบวนการประกอบพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ไต่เท่านั้น

ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ

ที่มา: Chamnarong Apiwongngam, ๒๕๖๒

อาหารท้องถิ่นของชาวไตลื้อ

ที่มา: Chamnarong Apiwongngam, ๒๕๖๒

ประเพณีสืบฮีต สานฮอย ผ่อกอยลอยกระทงบ้านธิ

ที่มา: Chamnarong Apiwongngam, ๒๕๖๒

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์เมืองสามไตในบ้านธิ จังหวัดลำพูน สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้ เมืองสามไตในบ้านธิ จังหวัดลำพูน ประกอบด้วย ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ไตลื้อ ไตยอง ไตยวน ซึ่งอยู่รวมกันเป็นสังคมในชุมชน และจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในบ้านธิ พบว่า วิถีชีวิตของ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ไตในบ้านธิ ในอดีตจะเป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง มีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันระหว่างกัน อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖) ที่กล่าวว่า สังคม คือ คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน และส่วนใหญ่จะแยกออกมาสร้างครอบครัวของตนเอง แต่ยังคงอาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน จึงทำให้เกิดเป็นครอบครัวเดี่ยวของชุมชนเมืองสามไตบ้านธิเป็นส่วนใหญ่ อันเป็นเหตุนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเมืองสามไตในบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

การเปลี่ยนแปลงทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์สามไตนั้น พบว่า คนในอดีตจะใช้ภาษาถิ่นของแต่ละชาติพันธุ์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน โดยพูดภาษาลื้อ ยอง และยวน ในการสื่อสารภายในครอบครัวและชุมชน แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องจากการศึกษาในสถาบันการศึกษาที่จะต้องมีการใช้ภาษากลางในการสื่อสารระหว่างกัน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษา เช่น คำศัพท์ สำเนียง และการนำมาใช้ผสมกับภาษาพูดดั้งเดิมของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ผดุงวิทย์ ธีรานนท์ (๒๕๕๓) เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของศัพท์และเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยลื้อ จังหวัดเชียงราย ตามกลุ่มและความสะดวกของการคมนาคม พบว่า ในภาษาไทยลื้อยอง เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์มากขึ้น โดยเฉพาะคำศัพท์ในศัพท์ที่ไม่ใช่คำศัพท์พื้นฐาน

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์สามไตในบ้านธิ พบว่า มีประเพณีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๕๑) ที่ให้ความหมายของวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตหรือแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนหรือสังคมหนึ่ง การเป็นแบบอย่าง (pattern) ของวัฒนธรรม การบังคับ (dominate) ให้สมาชิกของสังคมต้องปฏิบัติตาม การรักษาและปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

จากการศึกษาอัตลักษณ์เมืองสามไตในบ้านธิ จังหวัดลำพูน ทำให้ทราบถึงอัตลักษณ์เมืองสามไตในบ้านธิ : ไตลื้อ ไตยอง ไตยวน โดยพบว่า แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีอัตลักษณ์การแต่งกายของแต่ละชาติพันธุ์ ดังนี้

๑.๑ ผลจากการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนเมืองสามไตบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ทำให้ผู้ที่สนใจสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานและพิจารณานำไปทำการศึกษาต่อยอดในประเด็นที่กว้างขวางมากขึ้น

๑.๒ ผลจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสามไตบ้านธิ จังหวัดลำพูน ทำให้สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงหลายอย่างอาจส่งผลต่อการสูญหายของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะต้องพิจารณาถึงหนทางที่จะอนุรักษ์ สืบสาน และสืบทอดวัฒนธรรมของสามไตอย่างยั่งยืน เพื่อส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นและไม่ลืมนวัตกรรมดั้งเดิมของบรรพชน

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรจะเป็นการศึกษาแบบเจาะลึกในมิติต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างและความเปลี่ยนแปลงของแต่ละชาติพันธุ์

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาจาก อาจารย์ ดร.สุรสิงห์ แสงโสด และ อาจารย์นิชธิมา บุญเฉลียว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆในงานวิจัย ด้วยความตั้งใจและใส่ใจทุกรายละเอียด ผู้ทำวิจัยจึงตระหนักถึงความตั้งใจและความใส่ใจของอาจารย์จึงขอขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นอย่างสูงไว้มา ณ. ที่นี้ ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านธิ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านธิ หัวหน้าชุมชนบ้านธิ ผู้นำของทั้งสามไตได้แก่ ไตลื้อ ไตยอง ไตยวน และประชาชนตำบลบ้านธิ ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองสามไต อนุญาตให้เข้าไปสอบถามข้อมูลเชิงลึกให้เข้าไปสำรวจในพื้นที่จริงและพื้นที่ส่วนบุคคล และให้ข้อมูลเพิ่มเติมของบ้านธิ เมืองสามไตทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีข้อมูลที่สมบูรณ์ และหวังว่าวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ศึกษาในภาคพื้นบ้าน จึงขอมอบส่วนดีของงานวิจัยฉบับนี้ ให้แก่เหล่าอาจารย์ ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาจนทำให้เป็นผลงานวิจัยเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นนี้ และขอบคุณสมาชิกภายในกลุ่มที่ได้ช่วยเหลือกันแก้ไขและช่วยเหลือกันทำงานวิจัยฉบับนี้ให้สมบูรณ์ สำหรับข้อบกพร่องต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นนั้น ผู้วิจัยขอน้อมรับผิดเพียงผู้เดียว และยินดีที่จะรับฟังข้อเสนอแนะจากทุกท่านที่ได้อ่านและศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานในครั้งถัดไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ คำใจ. (๒๕๕๐). *การวิจัยและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไตลื้อ อำเภอต๋อยสะแกต จังหวัดเชียงใหม่ สู่วิชาชีพยั่งยืน*. รายงานวิจัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- จตุพร ดอนโสม. (๒๕๕๑). *การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม บ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จตุพล ทองสกล. (๒๕๕๓). *การดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยดำ บ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทราอำเภอดอนมะตูม จังหวัดนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดวงกมล เวชวงศ์. (๒๕๕๓). *กระบวนการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยวนในบริบทของการท่องเที่ยวผ่านหอวัฒนธรรมพื้นบ้านและตลาดทำน้ำ: ศึกษากรณีชุมชนยวน ตำบลต้นตาล อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผณิตรา อีรานนท์. (๒๕๕๓). *การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์และเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยลื้อ จังหวัดเชียงราย ตามกลุ่มอายุ และความสะกดของการคมนาคม*. (รายงานวิจัย). เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๖). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔* เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สิริรัตน์ สีสสมบัติ. (๒๕๕๒). *แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวซอง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (๒๕๕๑). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภินันท์ ธรรมเสนา. (๒๕๕๓). *การประกอบสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มคนยองในจังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อินทิรา พงษ์นาค และ ศุภกรณ์ ดิษฐ์พันธุ์. (๒๕๕๘). *อัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี*. (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.